

went aanvaard. In dien zin heb ik het voorrecht een corresponderend lid van dit congres te zijn en nogmaals dank ik de Alliantie hartelijk voor haar uitnodiging. Daar deze uitnodiging ontvangen werd in een tijd, dat er geen Gen. Synode was, kan ik u geen groet van onze kerken overbrengen.

Maar ik ben gemachtigd u een groot over te brengen van mijn geliefden leermeester en ambtgenoot, wijlen Prof. Bavinck.

Een kijk op de tegenwoordige toestanden onzer kerken kan niet worden gegeven zonder uw aandacht te vestigen op den invloed onzer twee groote meesters in de systematische theologie, de Professoren A. Kuyper en H. Bavinck. Kuyper was de grootste onder de vaders van de Doelantie, Bavinck de grootste onder de kinderen van de Afscheiding. In de eerste jaren van deze eeuw, toen Kuyper dienaar van de Kroon werd, volgde Bavinck hem op als professor in de Dogmatiek aan de Vrije Universiteit. Er is geen tijd genoeg nu te spreken over de verschillende structuur van hun geest. Bovendien, ik ben overtuigd, dat het verschil tusschen hen minder belangrijk is dan de overeenkomst. Op verschillende wijze hebben beiden een groot werk gedaan. Zij hebben de belijders van het oude Gereformeerde geloof in aantaking gebracht met de moderne geestelijke cultuur. Het moet opgemerkt, dat in de dagen van Afscheiding en Doelantie de groote meerderheid der leden van onze kerk positieve gevoelens hielden met de algemeene geestelijke beschaving van hun tijd. Zij leefden geestelijk in vroegere eeuwen. Maar Kuyper en Bavinck, ieder op hun eigen wijze, hebben hen laten zien het groote belang van Gods „gemeene gracie“, die werkte in de geheele sfeer van het menschelek leven. En nu zijn er in onze kerken groote groepen jonge mannen en vrouwen, die het leven van hun eigen tijd wenschen te leven. Het zou verkeerd zijn, dien wensch te vernachlässigen. Nu kan niet ontkend worden, dat er gevaar in schuilt. In 't algemeen wordt een zeker vermogen van den geest getuigt om beide, het Bijbelsch geloof en de wereldsche cultuur, aan te nemen. En zoolang dat vermogen aan alle jongelieden onzer kerk niet is gegeven, verkeeren velen hunner in gevaar het eerste te laten varen ten gunste van het laatste.

Bovendien is de geestelijke atmosfeer van onzen tijd niet gunstig voor een beslist Christelijk visie op God en Zijn Woord. Te leven het leven van uw eigen tijd als overtuigd Calvinist is in onze eeuw veel moeilijker dan in de 17de eeuw. Maar 't is niet onmogelijk en de moeilijkheden moeten aanvaard worden in den naam van onzen Heer, Wien gegeven is alle macht in hemel en op aarde.

In verband hiermede mag wel iets gezegd worden over het werk van onze kerken in de buitenlandsche Zending en de binnenlandsche Evangelisatie. In Nederlandsch Oost-Indië hebben onze kerken twee Zendingevelden, het eene onder de Animistische bevolking van het eiland Soemba, het andere onder de Mohammedanen van Midden-Java. Sedert ongeveer 10 jaar is Solo, het voornaamste centrum van de Javaansche cultuur, open voor ons Zendingswerk en dit werk is buitengewoon gezegend. Eenigen tijd geleden vertelde me onze missionaris voor Solo, Dr. van Andel, dat volgens de Zwemer Midden-Java meer belooft dan enig Zendingveld in de Mohammedaanse wereld. Nu, het is merkwaardig, dat onze Zendingen op Java met moeilijkheden hebben te kampen, die overeenkomen met die van Holland. Zij staan voor het probleem van de betrekking tusschen het Christendom en de Javaansche cultuur. En ziende op den zegen, dien ze op hun werk hebben, zijn we geneigd te gelooven, dat ook in Holland het geloof gelijke moeilijkheden zal overwinnen.

De Evangelisatie is niet minder belangrijk dan de Zending. In ons land, vooral in onze groote steden, zijn breede massa's menschen, die in 't geheel geen aanraking hebben met den Christelijken godsdienst. Het is onze taak hun het Evangelie te brengen, maar 't is een moeilijke taak. Moeilijk in 't algemeen, omdat het Evangelie niet naar den mensch is en moeilijk in het bijzonder omdat de Nederlandsche geest een zekere neiging heeft naar een geestelijk kastensysteem. In 't bijzonder de aanhangers van het oude Gereformeerde geloof worden beschouwd als een mindere klasse, welke een modern mensch zou mijden. En we moeten bekennen, dat onze prediking dikwijls zoo is, dat ze niet kan worden begrepen zonder Calvinistische opvoeding. Maar nu in de laatste decennien zijn de jonge leden van onze kerk in aantaking gebracht met de moderne geestelijke cultuur. En als zij zich geven aan het Evangelisatiewerk, dan mogen we hopen, dat het voor hen gemakkelijker zal zijn de kinderen van hun tijd te bereiken dan dit voor de oudere generatie het geval was. Als er gevaar is voor menigeen van de jonge leden onzer kerk, dat ze de Bijbelsche waarheid loslaten ten gunste van de wereldsche cultuur, dan kunnen zij dit gevaar overwinnen, door te laten zien de glorie van het Evangelie aan hen, die leven gescheiden van Christus, zonder hoop en zonder God in de wereld. Want dit is de overwinning, die de wereld overwint, namelijk ons geloof.

De Kerk van het nieuwe Jeruzalem.

Wil men echter de verdeeldheid op geestelijk gebied ten top zien gevoerd, dan moet men in Amerika komen. Zou er één secte zijn, die daar geen teelaarde vindt? Het sectewozen bloeit er. De secten rijzen er als paddenstoelen uit den grond. Meestal probeeren ze dan den grooten vijver over te steken en een enkele daarvan gelukt het om hier een bootje te vegeteeren (d.i. een plantenbestaan te leiden).

De secte, hierboven genoemd, schijnt bij uitzondering van Europeesch zaad te zijn. Men gaf aan de „N. R. Ct.“ de volgende inlichtingen:

De kerk van het Nieuwe Jeruzalem, die gebaseerd is op de theologische geschriften van Emanuel Swedenborg (1688—1771) en sedert verscheidene jaren ook in Nederland hare leden telt, heeft thans te Den Haag door het beroepen van een geestelijke Dr. E. Pfeiffer uit Bern, Zwitserland, een georganiseerden vorm aangenomen. De leerstellingen van deze kerk, welke door Swedenborg ook kortweg „De Nieuwe Kerk“ wordt genoemd, en welke volgens zijn leer door „het nieuwe Jeruzalem“ in de Openbaring van Johannes (21:2) bedoeld wordt, zijn in het kort als volgt:

1. Jezus Christus is Jehovah zelf. Die in de wereld kwam door een menschelek lichaam aan te nemen en dit menschelek werd de Zoon van God genoemd. (Luk. 1:35). De Heer heeft door Zijn leven en sterven Zijn menschelekheid verheerlijkt en Goddelijk gemaakt en dit dus met het Goddelijke zelf in Hem vereenigt, als ziel en lichaam. De Goddelijke Drieëenheid is derhalve in den Heer Jezus Christus, als ziel, geest en lichaam.

2. Alle godsdienst is zaak van het leven en het leven van den godsdienst is het goede te doen, omdat het van God is en het booze te schuwen, omdat het uit de hel is. Het zaligmakend geloof is het geloof in den eenigen God, den Heer Jezus Christus en in een leven overeenkomstig Zijne geboden. De leer van de rechtvaardigmaking door het geloof alleen is derhalve, als in strijd met de Heilige Schrift, te verwerpen.

3. Het Woord van God, of de Heilige Schrift, is de Goddelijke Waarheid zelf, nederdalende van den Heer en beval een geestelijken en een hemelchen zin in elke kleinste bijzonderheid, welke aangepast is aan de denkwijze van geesten en engelen en een natuurlijk of letterlijken zin, welke aangepast is aan den mensch. De innerlijke zin van de geheele Heilige Schrift is nu ook voor de menschen geopenbaard en toegankelijk gemaakt in de theologische geschriften van Emanuel Swedenborg in het bijzonder in de Arcana Coelestia (Hemelsche Verborgenheden) en in de Apocalypsis Revelata (Onthulde Openbaring).

Deze openbaring van den innerlijken zin van het Woord is het waaronder de Wederkomst des Heeren wordt verstaan overeenkomstig de woorden van het Evangelie „En alsdan zullen zij den Zoon des menschen zien, komende op de wolken des hemels, met groote kracht en heerlijkheid“ (Matth. 24:30; Mark. 13:26; Luk. 21:27; Openb. 1:7). De „wolken“ beteekenen den letterlijken zin van het Woord, waarachter de innerlijke zin als „grote kracht en heerlijkheid“ verborgen ligt.

De godsdienstoefeningen der Haagse gemeente, waartoe een ieder toegang heeft, die daarin ernstig belang stelt, maar die volgens de opvatting der kerk eigenlijk alleen voor hen bedoeld zijn, die het geloof in de Godheid van Jezus Christus hebben aangenomen, worden op het oogenblik nog ten huize van de verschillende leden gehouden, die hun woning voor dit doel ter beschikking stellen. Om de kerk en hare leer beter bekend te maken zullen de lezingen dienen, welke door Dr. Pfeiffer elken Donderdagavond in Palchri Studio over de geschriften van Swedenborg gehouden worden. Het onderwerp, dat thans in die lezingen behandeld wordt, is: De geestelijke zin der Openbaring van Johannes.

Het moment van den dood.

Hoewel elke secte de Kerk wat te zeggen heeft, is toch de levenskracht der secte gering. Na een vleug van opleven, begint zij te kwijnen, sterft langzamerhand uit en als zij meent, dat zij dood is, merkt ge niet zelden nog stuipertrekkingen.

Zoo staat het eigenlijk met allen dood.

Het moment van den dood is door den mensch moeilijk te bepalen. De arts Haverkate heeft het hierover in zijn vervolgartikel „Over den Dood“ in „Refaja“, Christelijk Maandblad voor Ziekverpleging:

De grens tusschen leven en dood is geen scherpe grenslijn, maar een, soms vrij langzame, overgang. Ja zelfs geldt het in zekeren zin van ons lichaam: wij sterven elken dag; voortdurend, ons gehele leven door, sterven er deelen van ons lichaam af.

Zoo op onze huid: onze opperhuid bestaat uit twee lagen, een laag van levende epitheelcellen en daarover een hoornlaag; die eerste laag cellen groeit voortdurend van onderen op; na eenigen tijd verhoornen die cellen, sterven af en vormen mede de buitenste laag van onze huid, de hoornlaag. Van die hoornlaag verwijderen we telkens bij het wasschen iets van de oppervlakte, en toch verdwijnt die hoornlaag niet, omdat de daaronder gelegen cellen voortdurend verhoornen en afsterven. Iets dergelijks zou ook gebeuren, bij het slijmvlies van ons darmkanaal. Ook in verschillende klieren sterven cellen af en veranderen in stoffen, die door de klier worden afgescheiden, b.v. in de vetklierjes van onze huid. Zoo sterven er geregeld cellen in ons lichaam, en worden door nieuwe vervangen.

Bij het eigenlijke sterven — we bepalen ons eerst tot den mensch — hebben we ook een vrij langzamen overgang, geen scherpe grens. Als bij een mensch de dood is ingetreden, d.w.z. wanneer zijn hart opgehouden heeft te kloppen, is zijn gehele organisme in al zijn organen — en in 't geheel, integendeel, nog tal van deelen van het menschelek lichaam leven eenigen tijd voort en sterven eerst uren later. En bovendien kunnen ook verschillende deelen van het lichaam afsterven, vóór dat het individu gestorven is.

Zoo hebben we bij koud vuur (gangraen) het

geval, dat een deel van het lichaam reeds is afgestorven, terwijl de patient nog leeft. Zoo kan bij ziekte der bloedvaten, als deze verstoppt raken of dichtgroeien, de bloedsomloop in een voet of in een been geheel ophouden; door gebrek aan zuurstof sterft dat lichaamsdeel dan af, wordt geheel zwart en gaat meestal rotten. Er groeien rottingsbacteriën in, en bij slechte verzorging kunnen er zelfs wormen in groeien. Zoo kan 't gebeuren, dat iemands voet of been tijdens zijn leven van de wormen gegoten wordt. Misschien was dit bij Herodes het geval (Hand. 12:23). Voor den lijder is 't meestal van 't grootste belang, dat zulk een dood lid wordt afgezet; is dit echter om de een of andere reden niet mogelijk, dan moet hij sterven: de giftige rottingsproducten uit het koud vuur gaan over in het levende lichaam, worden met het bloed door het gehele organisme verspreid, en vergifigen de gewichtigste organen b.v. het hart op zulk een wijze, dat de dood na korten tijd intreedt.

We nemen aan, dat de dood intradit bij het ophouden van de hartswerking en de ademhaling; na het uitblazen van den laatste ademtocht achten we iemand gestorven, dan is het leven voor goed opgehouden. Deze regel heeft echter belangrijke uitzonderingen, zooals we zullen zien bij de bespreking van schijn dood.

Na den laatste hartslag is het individu overleden, maar zijn al zijn organen nog volstrekt niet dood; zelfs het hart niet, al heeft het opgehouden te kloppen.

Na langdurige proefnemingen heeft men geleerd, een hart ook buiten het lichaam te laten kloppen. Neemt men direct naad men b.v. een hond gedood heeft, het hart uit het lichaam, brengt men dit hart in een bepaalde vloeistof (z.g. Ringer'sche vloeistof), zorgt men nu, dat deze vloeistof de lichaamstemperatuur blijft behouden en tevens rijk is aan zuurstof, dan kan zoo'n hart nog uren buiten het lichaam blijven kloppen, als deze vloeistof door de bloedvaten van het hart stroomt. Op deze manier is Kuliakko er in geslaagd, harten van kinderen, die pas aan verschillende ziekten, als croup, longontsteking en hersenvliesontsteking, waren gestorven, weer te doen kloppen. Dit is een duidelijk bewijs, dat na den dood de hartsier nog eenigen tijd in leven blijft, al klopt het hart niet meer. Het hart staat bij het intraden van den dood niet stil, omdat het zelf sterft, maar omdat het verhindert wordt voldoende en regelmatig te arbeiden; de oorzaak hiervan kan zijn gebrek aan zuurstof of vergiffiging. Brengen we zulk een hart dus buiten het lichaam in gunstige omstandigheden door de vergiften er uit te spoelen en het rijkelijk van zuurstof te voorzien, dan is het begrijpelijk, dat zoo'n hart nog weer eenigen tijd begint te kloppen.

Evenals de hartsier blijven na den dood de willekeurige spieren ook soms nog een paar uur in leven. Men kan ze door elektrische prikkels tot contractie brengen. Zelfs meent men, dat de lijkstijfheid een samentrekking is van alle spieren, een tonische contractietoestand (denk aan de stijfkrampen bij een epileptisch toeval), zooals die ook tijdens het leven kan voorkomen. Worden de spieren daarna slap, dan zijn ze eerst dood.

Ook onder andere omstandigheden kunnen de spieren van een lijk zich nog samentrekken. Zoo vertelt Dr. Grethmann, dat tijdens de cholera-epidemie van 1866 in Leiden, de patienten soms plotseling binnen het uur stierven. „Bij zulk een plotselinge dood is het leven in de spieren nog niet uitgebluscht, al is de persoon werkelijk overleden, en kan het gebeuren, dat het lijk ligt te gapen, of met de oogen te knippen of de spieren der armen trekken zich te samen, zoodat de dood verschillende verhoudingen aanneemt, terwijl de geest toch reeds is ontweken. Dat was een gruwelijk gezicht.“

Iets dergelijks had bij Charlotte Corday plaats, toen ze geëxecuteerd was; terwijl de beul het hoofd opnam, deed ze de oogen open.

Verscheidene cellen in ons lichaam blijven na den dood nog eenige uren in leven; 't beste is dat te constateeren bij de cellen, die het slijmvlies der luchtpijp bekleeden, en voorzien zijn van kleine haartjes; deze bewegen zich steeds, zoodat elk stofje, dat er op komt, wordt bewogen in de richting naar den mond toe, (daarom worden ze trilhaarcellen genoemd). Eenige uren na den dood is deze trilhaarbeweging nog waar te nemen. In zelf de witte bloedlichaampjes kunnen nog eenige dagen hun beweeglijkheid bewaren na iemands dood....

We kunnen dus zeggen, dat bij den mensch tweemaal 24 uur, nadat het hart opgehouden heeft te kloppen, het gehele lichaam gestorven is; dan zijn alle organen dood en beginnen in ontbinding over te gaan. Een lijk kan ook uitdrogen, kan ook door een bijzonder proces bewaard worden voor bederf (balsemen, mummies), maar de gewone regel is toch, dat een lijk in ontbinding overgaat, tot het stof der aarde wederkeert.

Emile Boutroux.

Bij de inzending van de copie las ik het bericht in de bladen van het overlijden van Emile Boutroux, een van Frankrijks grootste wijsgeeren van dezen tijd. Over het geheel is men in Nederland meer naar de Deutsche dan naar de Fransche filosofie georiënteerd. En toch mag een figuur als Boutroux niet genegeerd. Zijn landgenoot Bergson is hier beter bekend. Bergson wint het van Boutroux zeer zeker in originaliteit, maar moet het in fijnheid tegen hem afleggen. Bergson is pikanter, eleganter en daarom meer populair, Boutroux daarentegen nauwkeuriger en systematischer. Om den dwang der natuurwetten te breken, laat hij zelfs in de natuur ruimte voor het contingente, het toevallige. Men zou hem de filosoof van het contin-